

era decât premiza unei ample concepții sociale antifeudale, bogomilii identificând cu ordinea satanică întreaga ordine feudală, socotită creația lui Satanail și învățând pe adepții lor să o combată cu înverșunare în numele adevăratului dumnezeu, potrivnicul lui Satanail.

Contestând originea divină a lumii — dogmă pentru biserica ortodoxă — și atribuind crearea lumii și a omului lui Satanail, bogomilismul a tins să înlocuiască echilibrul «divin» pe care așezase biserica orînduirea socială a vremurilor respective, cu *antagonismul*, proclamat ca teză teologică esențială și ca atitudine practică social-revoluționară. Lupta dintre bine și rău, așa cum o concepeau dualiștii, era radical deosebită de modul în care o concepea biserica și deschidea credincioșilor sectei perspective negative asupra societății feudale, îndemnându-i să combată această societate: «Ei (bogomilii), scrie Cozma, defăimează pe bogați, învață lumea să nu se supună stăpînilor, dușmănesc pe țari, batjocoresc pe fruntași; socotesc a fi potrivnici lui dumnezeu cei ce lucrează pentru țar; propovăduiesc fiecărui șerb să nu mai muncească pentru boieri»<sup>1</sup>.

Într-un cuvînt, bogomilii predicau nesupunerea civilă, sustragerea de la împlinirea obligațiilor feudale, nesupunerea și chiar revolta împotriva feudalității, toate acestea motivate ideologic-religios. De aceea, manifestările politice au însoțit întotdeauna perioadele de avînt ale bogomilismului și explică atît prigonirile acestuia în momentele istorice în care feudalitatea a fost puternică (Alexie Comnenul: 1081—1118; Ștefan Nemanja: circa 1170—1196; Boril: 1207—1218; Ioan Alexandru III: 1331—1371), cît și marea sa popularitate în mase, care i-a dat posibilitatea să contribuie efectiv la întronarea țarului Samuil (979—1014) și la succesele revoltei lui Petru și Asan (1081)<sup>2</sup>.

Cum biserica creștină, adoptată de clasa conducătoare bulgară în calitate de contrafort ideologic al orînduirii feudale, se identificase cu aceasta și urmărea prin întregul ei aparat de influențare ideologică să convingă masele de esența divină a acestei orînduirii, împotriva bisericii și împotriva aparatului ei de rituri și ceremonii se vor îndrepta în bună parte atacurile bogomililor. Noua doctrină popular-religioasă, rupînd echilibrul societății feudale, repudiînd preoții și biserica feudală, a creat, pentru a le înlocui, comunități religioase populare, stabilind conducerea acestora prin «dedii» — «môșii», care conduseseră și în vremurile prefeudale, de abia depășite de bulgari în sec. IX, obștile satești originale. Aceste obști ieșeau astfel din nou la iveală prin activitățile sociale create de noua ordine religioasă.

Unei cenzurări și epurări radicale este supus întregul cult bisericesc — vast aparat de modelare a conștiințelor în conformitate cu țelurile urmărite de biserică. Cozma le impută bogomililor, între altele, epurarea cărților de ritual

<sup>1</sup> *Predica Prezvoiterului Cosma*, trad. Al. Iordan, București, 1938, p. 42.

<sup>2</sup> Cităm în legătură cu aceasta și considerațiile lui D. Anghelov asupra rolului jucat de bogomili în exaltarea trecutului bulgar pe vremea dominației bizantine (1018—1185): «Cette hérésie commence à jouer un rôle particulièrement important au XI<sup>e</sup> et XII<sup>e</sup> siècles, quand le peuple bulgare tombe sous la domination politique de l'Empire byzantin (de 1018 à 1185). Pendant cette période de l'histoire bulgare, les Bogomiles dans leurs sermons ne se contentent pas de s'attaquer à la seule classe des nobles féodaux et à leur principal soutien — l'Eglise. Les Bogomiles se font les interprètes des sentiments hostiles qui animent le peuple bulgare envers les oppresseurs étrangers et le poussent à lutter activement pour renverser la domination étrangère et rétablir l'ancien Etat bulgare indépendant. Devant leurs auditeurs, les Bogomiles tracent sous une forme idéalisée l'image de cet ancien Etat et, en patriotes convaincus, font l'éloge des actes et du gouvernement des anciens rois bulgares Siméon et Petar». *Le mouvement bogomile*, p. 177.